

STUDIA GREGORIAŃSKIE 2 (2009)

Ośrodek Śpiewu Gregoriańskiego im. Ks. Zdzisława Bernata w Poznaniu podjął w 2008 r. ambitne wyzwanie naukowe: wydawanie polskojęzycznego pisma z zakresu choralistyki. Ambicją ks. Dra Mariusza Białkowskiego — redaktora naukowego „Studiów Gregoriańskich”, jest włączenie do międzynarodowej przestrzeni naukowej rodzimego pola badawczego nad chorałem gregoriańskim.

Plany te od pewnego czasu realizowane są dwukierunkowo: Ośrodek Śpiewu Gregoriańskiego w Poznaniu miał stać się sekcją polską Międzynarodowego Stowarzyszenia Studiów nad Śpiewem Gregoriańskim (*Associazione Internazionale Studi di Canto Gregoriano* – AISCGre) — obok sekcji włoskiej, niemieckiej, francuskiej, hiszpańskiej i japońskiej. Drugim kierunkiem działalności jest poszerzanie dorobku publicystycznego polskich gregorianistów, zwłaszcza semiologów, i wymiana tekstów pomiędzy pismami poszczególnych sekcji narodowych.

Dziś trzeba stwierdzić, że zarówno pierwsze, jak i drugie założenie stało się faktem. Decyzją Międzynarodowego Zarządu Głównego w lutym 2009 r. Ośrodek

Śpiewu Gregoriańskiego został oficjalnie uznany za polską sekcję AISCGre (o tym niżej). „Studia Gregoriańskie” stały się zaś rocznikiem naukowym, od tego zeszytu recenzowanym. W chwili obecnej recenzentami są: ks. dr hab. Robert Bernagiewicz (KUL) i piszący te słowa (UKSW). Redakcja już podjęła starania o wpisanie „Studiów Gregoriańskich” na ministerialną listę pism punktowanych, co podniesie jeszcze rangę rocznika i z pewnością zachęci autorów do publikowania własnych materiałów na jego łamach.

Prezes *Associazione Internazionale Studi di Canto Gregoriano* prof. dr Johannes Berchmans Göschl pismem z dn. 18 marca 2009 r. poinformował o przyjęciu Ośrodka Śpiewu Gregoriańskiego w Poznaniu do AISCGre jako sekcji polskiej. List ten, w oryginalnej wersji językowej oraz w tłumaczeniu, został opublikowany na pierwszym miejscu drugiego zeszytu „Studiów Gregoriańskich”. Decyzja ta skutkuje także nadaniem nazwy Ośrodkowi: Międzynarodowe Stowarzyszenie Studiów Śpiewu Gregoriańskiego — Sekcja Polska, co odzwierciedlone zostało na okładce i stronie tytułowej rocznika. Wypada cieszyć się, że Polska dołączyła do rodziny AISCGre, które powołał do istnienia prof. Nino Albarosa.

Drugi zeszyt „Studiów Gregoriańskich” ukazał się w połowie 2009 r. Na jego zawartość, poza wspomnianym wyżej listem, składają się cztery artykuły naukowe (w tym dwa polskich autorów) i recenzje.

Pierwszym artykułem (s. 11–43) jest *100 lat „Graduale Romanum”* autorstwa J.B. Göschla. Jest to zapis referatu wygłoszonego w trakcie VIII Międzynarodowego Kongresu Śpiewu Gregoriańskiego we Florencji w 2007 r. Tekst ten został wcześniej dwukrotnie opublikowany: w języku niemieckim w „Beiträge zur Gregorianik” (2007) oraz włoskim „Studi Gregoriani” (2008). Autor przedstawia w nim drogi i bezdroża, po jakich przebiegała historia *Graduale Romanum*, źródła wydane w 1908 r., które stało się zaczątkiem tzw. Edycji Watykańskiej. Prof. Göschl dostrzega w niej pozytywne strony — rekonstrukcję pierwotnego śpiewu gregoriańskiego i odrzucenie zniekształceń wprowadzonych przez humanistów renesansu. Obiektywnie wskazuje także na nierozwiązane wciąż kwestie (m.in. zmienność stopnia *si*, modalność archaiczna), które zaostrzyły się jeszcze po wydaniu *Antiphonale Monasticum*. W konkluzji stwierdza, że ukazanie się *Graduału Rzymskiego* jest jednak historią sukcesów.

Kolejnym artykułem jest praca o Bernarda Sawickiego OSB *Chorał gregoriański śpiewem liturgicznym Kościoła* (s. 45–82). Autor na początku stara się przybliżyć czytelnikom różnice w strukturze godzin kanonicznych według *Reguły św. Benedykta* i benedyktyńskim oficjum posoborowym. Poruszone zostały (z natury rzeczy pobieżnie) takie kwestie, jak kształtowanie się podstawy tonalnej chorału i jej percepcja przez współczesnego słuchacza, związek form chorałowych oraz tekstów śpiewów z akcją liturgiczną. O. Bernard Sawicki poddaje także krótkiej analizie estetycznej przykładowe kompozycje gregoriańskie i próbuje wysledzić w nich związki między melodią i tekstem.

Jako trzeci został zamieszczony tekst Jána Velbacký'ego *Od psalmodii „in directum” do antyfony na offertorium* (s. 83–107). Tekst jest próbą zmierzenia się z genezą i historią śpiewu na ofiarowanie w liturgii mszalnej. Autor opracowania najpierw zatrzymuje się nad kwestią tekstów, a dokładniej nad ich formą: wydzielił trzy sposoby kształtowania formy tekstów offertorialnych. Po tej krótkiej analizie J. Velbacký przechodzi do ukazania ewolucji modalnej melodii w śpiewach na ofiarowanie. Zaznacza, że śpiew gregoriański ma swoje źródło w śpiewach starorzymskich, co jest — jak wiadomo — tylko częściowo prawdziwe, bowiem chorał gregoriański ma swoje drugie, nie mniej ważne źródło: tradycję galikańską. Wychodząc z przykładów ofertoriów, autor pokazuje znany już choralistom schemat ewolucji modalnej, w tych konkretnych przykładach ze stopni *do* oraz *mi*. Na koniec wylicza powody, dla których zaniknęła procesja offertorialna.

Ostatnim artykułem jest *Modalność chorału gregoriańskiego w świetle wyników badań w 2. połowie XX w.* ks. dr. Mariusza Białkowskiego (s. 109–143). Jest to druga, obok książki o. Huberta Siekierki, praca na temat ewolucji modalnej, ale chyba pierwsza tak jasno i syntetycznie ukazująca tę problematykę w literaturze polskojęzycznej. Artykuł z pewnością stanie się obowiązkowym tekstem dla studentów muzykologii z zakresu choralistyki, gdyż ukazuje w przejrzysty sposób drogę formowania się modusów gregoriańskich od etapu modalności archaicznej. Jasno i precyzyjnie podaje także najnowsze ustalenia w zakresie tonalności gregoriańskiej — tak naprawdę istnieje nie osiem, a czternaście modusów: trzy — modalności archaicznej oraz jedenaście — ewoluowanej. Staje się jasne, że w modalności ewoluowanej modusy autentyczne są określone przede wszystkim przez ich dominanty zlokalizowane na V stopniu (także dla III *modus*), wobec tego plagalnymi będą wszystkie pozostałe modi, których dominanty leżą na stopniach innych niż V. Dotyczy to protusa i deuterusa plagalnych (z dominantami na IV i III stopniu), dotychczas różnie określanych.

Prezentowany numer „Studiów Gregoriańskich” kończą przeglądy francuskiego zeszytu „Études grégoriennes” 2008 (s. 145–152) autorstwa o. Huberta I. Siekierki, oraz włoskiego numeru „Studi Gregoriani” 2008 (s. 153–157), opracowanym przez redaktora naukowego.

Na koniec pozwolę sobie na wyrażenie słów uznania ks. dr. Mariuszowi Białkowskiemu wraz całym zespołem redakcyjnym za doprowadzenie do edycji kolejnego cennego zeszytu naukowego dla wszystkich zainteresowanych śpiewem gregoriańskim.

Czesław Grajewski